

УДК 371.134:087:82-92

Марущак О. М.,
*аспірант, асистент кафедри
лінгвометодики та культури фахової мови
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ДИТЯЧА ПЕРІОДИКА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті окреслено питання використання періодичних видань для дітей у процесі підготовки вчителів початкових класів, акцентовано увагу на деяких аспектах застосування часописів під час вивчення дисциплін професійної й практичної підготовки. Окремо розглянуто питання ознайомлення майбутніх фахівців з дитячою пресою мовних меншин України, здійснено аналіз її змістового наповнення.

Ключові слова: дитячі періодичні видання, навчально-виховний процес, професійна підготовка, комунікативна компетентність, мовна меншина.

В статье обозначены вопросы использования периодических изданий для детей в процессе подготовки учителей начальных классов, акцентировано внимание на некоторых аспектах применения журналов при изучении дисциплин профессиональной и практической подготовки. Отдельно рассмотрен вопрос ознакомления будущих специалистов с детской прессой языковых меньшинств Украины, осуществлен анализ ее содержания.

Ключевые слова: детские периодические издания, учебно-воспитательный процесс, профессиональная подготовка, коммуникативная компетентность, языковое меньшинство.

The article outlines the use of periodicals for children in the training elementary school teacher, attention is focused on some aspects of the use of journals in the study of professional and practical training disciplines. The question of acquaintance of future specialists with the children's press of language minorities of Ukraine is separately considered, the analysis of maintenance of magazines and newspapers is carried out.

Keywords: periodicals for children, educational process, professional training, communicative competence, language minority.

Постановка проблеми. Система вищої освіти України нині перебуває на етапі оновлення та реорганізації. Вимоги до підготовки фахівців, що базуються на засадах компетентнісного підходу, передбачають поступове впровадження сформованих освітніх стандартів і перебудову змісту освіти. Так, відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки одними з завдань педагогічної освіти є підготовка та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, дитиноцентризму, власного творчого безперервного професійного зростання; підвищення якості результатів навчання випускників усіх рівнів системи освіти, зростання конкурентоспроможності української освіти за рахунок забезпечення фундаментальності й практичної спрямованості навчальних програм [11]. Таким чином, наголошується на необхідності високої професійної підготовки вчителів, здатних до ефективної фахової діяльності.

Водночас у своїй практичній діяльності вчитель початкових класів повинен керуватися вимогами значної кількості нормативно-правових документів щодо організації процесу

навчання, зокрема навчальними програмами для початкової школи. Реалізація окремих їх завдань передбачає ознайомлення та роботу з дитячими періодичними виданнями. Це й же аспект роботи підтверджується й названим вище документом, у якому визначена необхідність посилення взаємодії навчальних закладів із засобами масової інформації у справі виховання й розвитку підростаючого покоління [11]. Беручи до уваги зазначене, у системі професійної підготовки вчителя початкової школи слід створити належні умови для опанування студентами відповідними знаннями, уміннями та навичками роботи з часописами.

Аналіз останніх досліджень. Поняття професійної підготовки вчителя у ВНЗ розглядається у працях А. Алексюка, Н. Бібік, О. Бігич, І. Богданової, В. Бондаря, О. Біди, С. Гончаренко, Н. Глузман, В. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кічук, Л. Коваль, Я. Кодлюк, О. Комар, К. Крутій, Н. Кузьміної, А. Кузьминського, З. Курлянд, А. Линенко, Н. Морзе, І. Пальшкової, Л. Петухової, О. Пехоти, О. Савченко, С. Сисоєвої, С. Скворцової, В. Сластьоніна, О. Хижної, Л. Хомич, Л. Хоружі, А. Хуторського та ін. Значна кількість досліджень присвячені питанням професійної підготовки вчителя початкових класів (Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, Н. Глузман, А. Капська, Н. Кічук, Я. Кодлюк, Л. Коваль, О. Комар, Н. Ничкало, І. Пальшкова, Л. Петухова, О. Савченко, С. Скворцова, Н. Тализіна, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова та ін.).

Вивченню дитячої періодики також приділяється належна увага, різні аспекти її функціонування розкриті в роботах Н. Вернигори, Т. Давидченко, І. Дяченко, Т. Єжижанської, І. Круть, Н. Кіт, Г. Корнєєвої, У. Лешко, В. Лучука, Е. Огар, В. Передирій, О. Поди, О. Прокопчук, Н. Романюк, Ю. Стадницької, Н. Шевченко, Н. Яблоновської та ін.

Однак попри інтерес до вивчення дитячої періодики, залишається недостатньо дослідженим питання її використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, чому й присвячене наше дослідження.

Мета статті – визначити особливості застосування дитячих періодичних видань у процесі професійної підготовки вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Державним стандартом початкової загальної освіти (освітня галузь "Мови і літератури") визначено за мету розвиток особистості учня, формування його комунікативної компетентності та загальних уявлень про мову як систему й літературу як вид мистецтва. Комунікативна компетентність цим документом визначена як "здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями" [5]. Провідною складовою комунікативної компетентності визначена читацька компетентність. Вона виявляється у становленні читача, здатного до самостійної читацької, творчої діяльності, у його мовленнєвому, літературному, інтелектуальному розвитку, у формуванні морально-естетичних уявлень і понять, у збагаченні почуттів, вихованні потреби в читанні. З огляду на це визначено змістові лінії, за якими будується літературний компонент освітньої галузі "Мови і літератури": коло читання, навичка читання, досвід читацької діяльності й літературна діяльність. Робота з дитячими періодичними виданнями може бути реалізована в будь-якій із названих ліній. За вимогами навчальних програм з української мови та літературного читання учні 1-4 класів повинні ознайомитись із періодичними виданнями: навчитися практично розрізняти часописи, правильно називати журнали для дітей, засвоїти поняття "рубрика", "число журналу", "рік видання", "примірник", "комплект" видання, уміти самостійно працювати з дитячою пресою, а згодом і вміти самостійно її читати, добирати дитячі видання за завданням учителя, а також із власної ініціативи, користуючись відкритим книжковим фондом бібліотеки, різними видами бібліотечно-бібліографічної допомоги, знаходити потрібну навчально-пізнавальну інформацію, використовуючи різні джерела друкованої продукції, зокрема періодичні видання для дітей [10; 12]. Отже, часописи посідають чільне місце в курсі початкової школи, тому постає питання підготовки майбутніх учителів до роботи з ними.

Ознайомлення майбутніх учителів початкових класів з дитячими виданнями відбувається в курсі вивчення дисциплін професійної і практичної підготовки: "Методика викладання української мови", "Дитяча література", "Актуальні проблеми мовленнєвого розвитку молодших школярів". Окрім обов'язкового опрацювання вимог, окреслених у навчальних програмах для початкової школи, студенти різнобічно досліджують видання й у методичному плані:

- формують перелік дитячих часописів України (загальний і рекомендований для учнів та вчителів початкової школи);
- практично ознайомлюються з їх структурою, оформленням, тематичним і жанровим різноманіттям;
- аналізують видання на предмет матеріалів для розвитку комунікативної компетентності школярів;
- здійснюють літературний аналіз художніх текстів видань;
- створюють дидактичні матеріали (роздатковий матеріал, картки для індивідуальних і групових завдань, презентації з використанням матеріалів журналів тощо);
- розробляють конспекти й програють фрагменти уроків з літературного та позакласного читання, використовуючи змістове наповнення дитячих видань та ін.

Слід зазначити, що якість виконуваних завдань досить висока, адже вони спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів, торкаються емоційно-мотиваційної сфери, збуджують творчі сили, дають поштовх до розвитку креативного мислення, формують спеціальні компетентності студентів, посилюють мотивацію майбутньої професійної діяльності.

Окремим аспектом професійної підготовки майбутніх учителів є ознайомлення з дитячими періодичними виданнями мовних меншин України. Розглянемо особливості функціонування деяких із них, враховуючи той факт, що в Україні існує значна кількість шкіл із навчання мовами національних меншин та їх вивченням в україномовних закладах освіти. Так, за даними Міністерства освіти і науки України, тільки за мовами навчання на початок 2014/2015 н.р. розподіл учнів ЗНЗ був таким (див. рис.1) [8]:

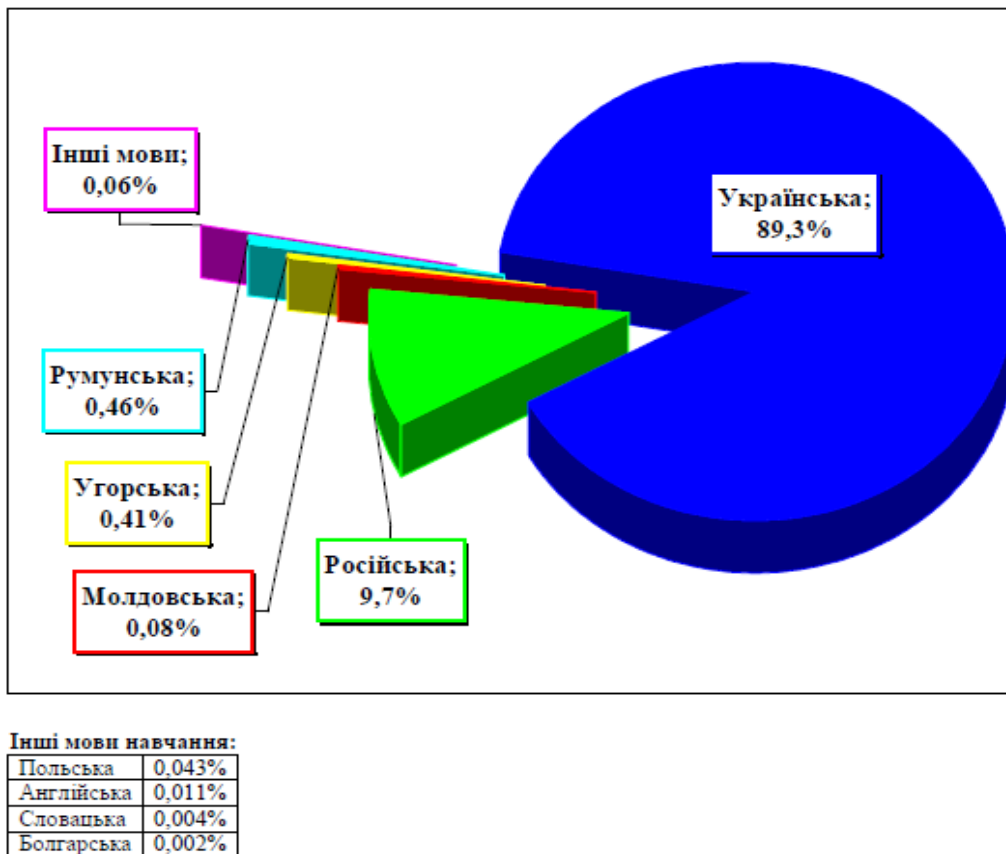

Рис. 1. Розподіл учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів за мовами навчання на початок 2014/2015 навчального року

Серед усього багатоманіття етносів нашої держави лише окремі громади друкували раніше чи пропонують нині періодичні видання для дітей. До них належать російська, польська, болгарська, молдовська, єврейська, арабська, ромська, угорська та румунська.

Польськомовний журнал "Polak maly" виходить щомісяця у Львові з 2012 року та орієнтований на допомогу дітям у вивченні польської мови, культури та літератури [2]. Інше видання – "Газета польська" ("Gazeta Polska"), що виходить друком у Житомирі, для юних читачів пропонує матеріали рубрики "Дитячий куточок". Автори газети друкують такі розділи для дітей: уроки вивчення польської мови та історії, повчальні оповідання, байки, вірші, історії про життя святих, розповіді про національні польські свята, лічилки, гуморески, прислів'я та приказки, інструкції до виконання саморобок, завдання на увагу та ін. [4].

Болгарська громада України є засновником тижневика "Роден край", що інформує читачів про останні новини у сферах національного, культурного відродження та соціального життя. Серед багатьох рубрик видання є дитяча сторінка "Детски свят". Переважна більшість матеріалів у ній друкується болгарською мовою. Змістове наповнення сторінки характеризується значною різноманітністю: тут є вірші, казки та байки болгарською мовою, переклади з української чи російської (текст оригіналу також друкується), літературні абетки, відомості про цікаві події дитячого життя краю (виставки, конкурси, змагання), розповіді дітей про свою родину та друзів, презентації книг для малят, загадки та багато інших цікавинок [9].

Єдиним зареєстрованим **молдовським** виданням на території нашої держави є газета "Luceafarul", однак матеріал, орієнтований для дітей, міститься в Інтернет-виданні з такою ж назвою. У рубриці "Bobocel" ("Дітям"), яка є традиційною для цього видання, розміщуються твори письменників та поетів, що пишуть молдовською, народні казки, авторські оповіді, віршики-крихітки. Тематика – близька дітям, це оповіді про природу, характерні ознаки та настрої кожної пори року, тварин, рослин, іграшки, школу. Є також відомості про свята,

поезії для найменших, приспівки, забавлянки, загадки, сценарії дитячих свят. Нерідко автори рубрики пропонують для читання твори календарно-обрядового циклу – новорічні віршики та пісні, колядки, великодні поезії. Серед пропонованого – цикл статей про юних геніїв, статті, об'єднані назвою "Чи знаєте ви...", про дивовижні факти із життя природи та людей [1].

Серед великої кількості **єврейських** видань країни єдиним часописом для дітей є журнал "Ракевет Еладим" ("Дитячий поїзд"). Видання пропонує слова Любавицького Ребе М. М. Шнеєрсона, уроки івриту, оповідання з єврейської історії, завдання на логіку, кросворди, головоломки, рецепти та розмальовки. У часописі в цікавій формі подаються знання про світ, природу, дитячі забави, а також про історію та традиції єврейського народу [6].

Питання друкованих **ромських** видань досить проблематичне. До сьогодні ця спільнота не має унормованої кодифікованої ромської мови, що суттєво ускладнює створення та функціонування масових часописів. Однак, попри всі перешкоди, ромські періодичні видання певний час існували. Дитячий журнал "Кгаморо" ("Сонечко") видавався з 2002 року для дітей молодшого шкільного віку. Часопис виходив українською та ромською мовами й у ньому містилися літературні надбання двох націй: казки, перекази, оповідання, поетичні твори, а також роботи юних читачів. "Кгаморо" був покликаний зберегти мову ромів, виховати у юних читачів любов та повагу до культури попередніх поколінь, формувати культуру мовлення [7]. Інше ромське видання "Романі Яг" також містило матеріал для школярів: на останній шпальті випуску пропонувалася рубрика "Додаток для недільних шкіл", у якій найчастіше друкували казки для дітей українською та ромською мовами.

Серед видань України **угорською** мовою є декілька, розрахованих на юного читача: "Irká" ("Зошит"), "Kézoktotosh", "Nyomkereső". Журнал "Irká" пропонує багато творів поетів і письменників Закарпаття, що пишуть угорською мовою для дітей, малюнки, ілюстрації, цікаві завдання, головоломки, розмальовки, ребуси та ін. [3]. Часопис "Kézoktotosh" пропонує для дітей і педагогів публікації угорськомовних поетів та письменників. У виданні "Nyomkereső" (нині не друкується) містилися матеріали про життя скаутських асоціацій та угорської молоді Закарпаття, пропагувалося скаутство, а також друкувалися науково-популярні матеріали, що приваблювали дітей та молодь.

Румунською мовою на території України друкувався журнал "Făgurel", що пропонував для юних дописувачів вірші, доступні пісні з нотами, історії про відомих людей Румунії, відомості про природу, жарти, невеликі оповідання, твори про дитяче оточення, а також поезії та малюнки читачів.

Цікавим виданням іншої національної та мовної меншини – **арабської** – є журнал для дітей "Веселий світлячок". Часопис є суто релігійного спрямування і має на меті поширення ісламу серед підростаючого покоління. Пропоноване видання залучає юних читачів до світу мусульманських традицій, знайомить із особливостями культури та релігії, однак водночас дає якісні зразки писемних творів, розвиваючи тим самим комунікативну компетентність школярів.

Усі названі видання містять матеріал для формування комунікативної компетентності школярів і можуть бути використані у навчально-виховному процесі професійних педагогічних навчальних закладів і в умовах роботи початкової школи.

Висновки. Отже, використання дитячих періодичних видань у процесі формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкової школи створює відповідні умови для активізації навчально-виховного процесу. Працюючи з часописами, майбутні педагоги отримують широкі перспективи для розвитку творчих здібностей, фахових компетентностей, вчаться бути активними й самостійними. Окрім того, майбутній викладач, який навчиться методично грамотно використовувати матеріал дитячих видань, зможе успішно застосовувати отримані знання, уміння й навички у процесі безпосередньої професійної діяльності. Певна річ, робота з дитячою пресою не є основним видом діяльності студентів,

проте в сучасних умовах вона може стати одним із ефективних засобів формування професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Література

1. Luceafarul (видання молдовською мовою) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.luceafarul.in.ua.
2. Pierwszy nr miesiecznika "Polak Maiy" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wspolnotapolska.org.pl/wiadomosci/Pierwszy-nr-miesiecznika-Polak-Maly,2853.html>.
3. Sütő Éva. Az Irka régi és új arca... Beszélgetés Punykó Máriával [Електронний ресурс] / Éva Sütő. – Режим доступу: <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/az-irka-regi-es-uj-arca-beszelgetes-punyo-mariaval/>.
4. Газета польська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ptnz.org.ua/gazeta.php>.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart-pochatk-new.pdf>.
6. Детському журналу "Ракевет Еладим" исполнился год [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://djс.com.ua/news/view/new/?id=8428>.
7. Дітям-ромам посміхнулася "Кгаморо" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-reporter.com/m/1902>. – Назва з екрана.
8. Інформаційні матеріали до розгляду на колегії Міністерства освіти і науки України "Про підсумки розвитку дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та позашкільної освіти у 2014/2015 навчальному році та завдання на 2015/2016 навчальний рік" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/dovidkovi.html>.
9. Костова Д. Вестник "Роден край" – огнище и трибуна на българского национално-културно възраждане в Украйна [Електронний ресурс] / Дора Костова. – Режим доступу : <http://www.rkray.odessa.ua/index.php?name=red>.
10. Літературне читання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 2-4 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/02_lit_chit.pdf.
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
12. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 1-4 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/01_ukr.pdf.